

3. ГЕОГРАФІЯ

УДК 338.48(477.87)+379.8

DOI <https://doi.org/10.32782/naturalspu/2025.1.12>

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ХУСТСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ПРОСТОРОВА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

Карабінюк Микола Миколайович,

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної географії та раціонального природокористування,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ORCID ID: 0000-0001-9852-7692

Scopus Author ID: 57212462541

Web of Science Researcher ID: AAZ-5151-2021

Радиш Ігор Петрович,

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри геодезії, землеустрою та геоінформатики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ORCID ID: 0000-0003-0187-4183

Scopus Author ID: 58249603600

Чиняк Віталія Віталіївна,

Ph.D., асистент кафедри геодезії, землеустрою та геоінформатики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ORCID ID: 0000-0002-3471-5632

Scopus Author ID: 58952066300

Лахоцька Еліна Ярославівна,

старший викладач кафедри геодезії, землеустрою та геоінформатики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ORCID ID: 0000-0002-7605-350X

Шарга Марина Вікторівна,

магістр географії,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Дослідження охоплює просторову диференціацію природних та історико-культурних об'єктів, оцінку стану туристичної інфраструктури та визначення основних проблем розвитку галузі в Хустському районі Закарпатської області. Особливу увагу приділено орографічним, гідрологічним, бальнеологічним та ін. ресурсам, що формують основу рекреаційно-туристичного потенціалу району. Встановлено, що найперспективнішими об'єктами для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в Хустському районі є гірські масиви (Боржава та Вигорлат-Гутинський хребет), озера та водоспади, осередки поширення термальних та мінеральних вод, а також різноманітні історико-культурні пам'ятки (Хустський, Вишківський та Бронівський замки), сучасні розважальні й лікувально-оздоровчі заклади. Методологія нашого дослідження базується на застосуванні геоінформаційних технологій, за допомогою яких було розроблено сучасну карту основних рекреаційно-туристичних об'єктів Хустського району. У статті також описано основні проблеми, що стримують розвиток рекреаційно-туристичної галузі, зокрема – низький рівень модернізації інфраструктури, незадовільний стан транспортних шляхів, недостатнє використання природоохоронних територій для рекреаційних цілей та відсутність інтегрованої стратегії розвитку. Наукова новизна дослідження полягає у комплексному підході до оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів району, вперше здійсненому детальному картографуванні основних об'єктів рекреації, а також у розробці пропозицій щодо розширення галузі. Практична значущість результатів нашого дослідження визначається можливістю використання отриманих результатів для оптимізації туристичної політики регіону, розробки нових туристичних продуктів та залучення інвестицій у сферу рекреації для Хустського району.

Ключові слова: туризм, рекреація, ресурси, рекреаційно-туристична діяльність, рекреаційно-туристичний комплекс, Хустський район, Закарпатська область.

Karabiniuk Mykola, Radysh Ihor, Chyniak Vitalia, Lahotska Elina, Sharha Maryna. Recreational and Tourist Resources of Khust District of Transcarpathian Region: Spatial Differentiation, Current Status and Prospects for Use

The study covers the spatial differentiation of natural and historical and cultural sites, assessment of the state of tourism infrastructure and identification of the main problems of the industry development in Khust District of Transcarpathian Region. Particular attention is paid to the orographic, hydrological, balneological and other resources that form the basis of the recreational and tourist potential of the district. It has been established that the most promising objects for the development of recreational and tourist activities in Khust District are mountain ranges (Borzhava and Vyhorlat-Hutytskyi ridge), lakes and waterfalls, centers of thermal and mineral waters, as well as various historical and cultural monuments (Khust, Vyshkiv and Bronivskyi castles), modern entertainment and health care facilities. The methodology of our study is based on the use of geographic information technologies, which were used to develop a modern map of the main recreational and tourist facilities of the Khust District. The article also describes the main problems that hinder the development of the recreational and tourist industry in the district, in particular, the low level of infrastructure modernization, the unsatisfactory condition of transport routes, the insufficient use of protected areas for recreational purposes, and the lack of an integrated development strategy. The scientific novelty of the study lies in an integrated approach to assessing the recreational and tourist resources of the district, the first detailed mapping of the main recreational facilities, and the development of proposals for the expansion of the industry. The practical significance of the results of our study is determined by the possibility of using the obtained results to optimize the tourism policy of the district, develop new tourist products and attract investment in the field of recreation for Khust District.

Key words: tourism, recreation, resources, recreational and tourist activities, recreational and tourist complex, Khust District, Transcarpathian Region.

Вступ. Сучасні процеси формування основних векторів використання ресурсів та налагодження ефективних механізмів управління природокористуванням у територіальних громадах, районах та інших адміністративних одиницях України загострюють необхідність визначення територіальної диференціації природних ресурсів, а також їх стану, запасів та можливостей використання [1; 2; 7; 18]. Сучасні національні виклики і критичні екологічні, економічні та соціальні загрози під впливом війни в Україні вимагають інтенсивну оптимізацію системи природокористування і залучення до використання всіх необхідних ресурсів, в тому числі й рекреаційно-туристичних.

Одним із основних регіонів розвитку рекреації та туризму в Україні є Закарпатська область, яка характеризується значним різноманіттям унікальних природних та історико-культурних об'єктів, наявністю лікувальних ресурсів, колоритними традиціями та звичаями, автентичною кухнею та численними фестивалями тощо [2; 3; 6; 26]. В її центральній частині розміщений Хустський район, який є найбільшим та займає понад 25 % від загальної площі Закарпаття [11]. Для багатого на мінеральні та термальні води, лісові, гідрологічні, орографічні та інші природні ресурси й унікальні історико-культурні об'єкти Хустського району важливим є формування чіткої стратегії розвитку й оптимізації рекреаційно-туристичного комплексу, який належить до ключових сфер його фінансової стабільності та розвитку загалом. Для цього необхідно дослідити сучасний стан та територіальну диференціацію рекреаційно-туристичних ресурсів на території новоствореного Хустського району, а також визначити актуальні проблеми та перспективи їх використання для забезпечення туристичних потреб. Також окремі форми рекреації на території Хустського району також можуть бути використані з метою реабілітації українських військових та цивільного населення, що постраждали в результаті російсько-української війни [9]. З цим пов'язана актуальність систематизації даних про рекреаційно-туристичні ресурси та картографування основних об'єктів досліджуваного району.

Матеріали та методи. Формування сучасного рекреаційно-туристичного комплексу Закарпатської області відбувалося тривалий час в умовах своєрідних історичних подій в регіоні та різноманіття ландшафтів гірського та рівнинного типів. Комплексної наукової праці із системним аналізом рекреаційно-туристичних ресурсів Хустського району Закарпатської області та особливостей їх використання на сьогодні не опубліковано.

Вивчення рекреаційно-туристичних ресурсів Хустського району головним чином проводилося в рамках регіональних досліджень рекреації, туризму та бальнеології в Закарпатті й Українських Карпатах загалом. Зокрема, на особливу увагу заслуговують наукові праці І. Волошина та ін. [2], Г. Щука та Л. Ковальської [26], Й. Гілецького [4], Ф. Шандора та І. Мінкович [24], Я. Кравчука та ін. [13]. Особливості реалізації рекреаційно-туристичної діяльності на території об'єктів природо-заповідного фонду Закарпатської області, в тому числі Карпатського біосферного заповідника в межах Хустського району, вивчали Н. Габчак та ін. [3], М. Карабінюк та ін. [8] тощо.

Також важливе значення для розуміння актуальних на сьогодні економічних та управлінських аспектів рекреаційно-туристичної діяльності в Україні відіграють результати міжнародного наукового дослідження керівництвом Р. Кожухівської [29]. Основні результати аналізу та розробки управлінських рішень для організації рекреаційно-туристичної діяльності на території Національного природного парку «Нижньосульський» потенційно можуть бути використані для розробки ефективних підходів до організації рекреації та туризму в Хустському районі на основі залучення наявних тут об'єктів природно-заповідного фонду. Також актуальними та значущими для визначення забезпеченості екотуристичними ресурсами Закарпатської області та інших регіонів України, у межах існуючих національних і регіональних ландшафтних парків, є результати дослідження Л. Царика, А. Кузишина та П. Царика [31].

На сьогодні суттєво зросла увага науковців до економічних аспектів аналізу рекреаційно-туристичної діяльності та сфери гостинності на території Закарпатської

області [6]. У результаті дослідження В. Чиняк [23], Р. Славіка та ін. [19] проаналізовано динаміку туристичних потоків та відвідування готельних підприємств, що є необхідним для кількісних показників реального стану та рівня розвитку рекреаційно-туристичної привабливості регіону. У 2022 році М. Грабар, О. Пригара та М. Кашка опублікували наукову працю, що присвячена аналізу туристичного потенціалу та перспективам розвитку рекреаційно-туристичної діяльності у межах новоствореного Хустського району [5]. У статті охарактеризовано природний та історико-культурний аспект рекреаційного-туристичного потенціалу, а також описано найпопулярніші туристичні об'єкти та маршрути Хустського району [5]. Ключові екологічні наслідки для довкілля внаслідок реалізації рекреації та туризму на території досліджуваного нами району аналізували О. Пилипович та О. Осійська [16]. З метою вивчення особливостей розвитку туристичного картографування та структури наявних туристичних маршрутів в Карпатському регіоні реалізовано дослідження М. Онищенко та ін. [30]. У результаті було систематизовано принципи та описано методологічні основи картографічного моделювання туристичних маршрутів у Карпатах, детально розглянуто детально особливості оформлення туристичних карт, які охоплюють головню гірську частину території Хустського району [30].

Прогресивним напрямком розвитку рекреаційно-туристичної діяльності є лікувально-оздоровчий та реабілітаційний туризм, який потребує особливих організаційних підходів та наявності своєрідних географічних умов і ресурсів. У наукових дослідженнях А. Олдертон [27] визначено ключові характеристики природного середовища та обґрунтовано їх значення для здоров'я і благополуччя молодих людей з обмеженими можливостями. На основі статистичного аналізу та просторового моделювання регіональної ресурсної та матеріально-технічної бази М. Белобородова, Л. Безугла та О. Гладощук [28] обґрунтували прогресивний методичний підхід до кластеризації лікувально-оздоровчого та реабілітаційного туризму в Україні, згідно якого досліджувана нами територія Хустського району входить до Волинсько-Карпатський регіону другої групи кластеризації, який спеціалізується на санаторно-курортному та реабілітаційному відпочинку з акцентом на в'їзний туризм [28].

Мета нашого дослідження полягає у визначенні різноманіття та просторового поширення основних природних й історико-культурних об'єктів на території Хустського району Закарпатської області, а також аналізі проблем і перспектив розвитку рекреаційно-туристичного комплексу на основі використання місцевих ресурсів. До основних завдань дослідження належить розробка карти основних орографічних, гідрологічних, історико-культурних та інших рекреаційно-туристичних об'єктів району і визначення перспектив їх використання у рекреації та туризмі.

Дослідження сучасного стану та просторової диференціації рекреаційно-туристичних ресурсів Хуст-

ського району ґрунтувалося на використанні комплексу методів пошуку, аналізу та систематизації даних. Основна частина інформації про розміщення та особливості природних й історико-культурних об'єктів району отримано за допомогою опрацювання опублікованих наукових праць та картографічних матеріалів, а також систематизації даних з різноманітних тематичних інтернет-сторінок та платформ рекреаційно-туристичного спрямування. Також у дослідженні використано дані та статистичну інформацію Головного управління статистики в Закарпатській області [20], матеріали та звіти про облік відвідувачів Карпатського біосферного заповідника [10], Національного природного парку «Зачарований край» [15], а також просторову інформацію з відкритих баз даних та ін.

На завершальному етапі нашого дослідження за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення ArcGIS 10.4.1. розроблено якісний картографічний матеріал, що відображає точкове розміщення основних природних та історико-культурних рекреаційно-туристичних об'єктів на території Хустського району. В якості картографічної основи використано один з базових шарів програмного середовища, який візуалізує головню розміщення населених пунктів, транспортної інфраструктури, гідрологічні об'єкти та інші елементи навколишнього середовища.

Результати. Досліджуваний нами Хустський район знаходиться у центральній частині Закарпатської області та охоплює басейни річок Боржава, Ріка та Теребля. Він є найбільшим в області та об'єднує 13 територіальних громад – Хустську, Іршавську, Білківську, Довжанську, Зарічанську, Колочавську, Пилипецьку, Синевирську, Керецьківську, Горінчівську, Драгівську, Міжгірську та Вишківську [11]. Власне гірські масиви (Вигорлат-Гутинський, Боржава та ін.) із глибоко розчленованими схилами та масивними відрогами займають 60 % площі району, що головню покриті лісовою рослинністю (рис. 1). Рівнинна південна частина території Хустського району представлена Верхньотисянською улоговиною та вирізняється слабохвилястим рельєфом зі значним поширенням сільськогосподарських угідь.

Складна геолого-геоморфологічна будова, помірно-континентальний клімат та різноманіття ландшафтних комплексів є сприятливими умовами для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в Хустському районі на основі наявних місцевих природних ресурсів та цікавих об'єктів. Він характеризується особливим поєднанням мальовничих краєвидів, різноманітною культурою та особливою історією краю, яка сильно вплинула на культурну спадщину території. Тут ефективно перемішалися традиції та звичаї різних етнічних груп (українці, угорці, словаки, румуни тощо), які на фоні унікальної природи сприяють інтенсивному розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в краї. Досліджувана територія характеризується значним поширенням традиційних ремесел – різьблення по дереву, вишивка, виготовлення народних інструментів, ткацтво з вовни в гірській частині та ін.

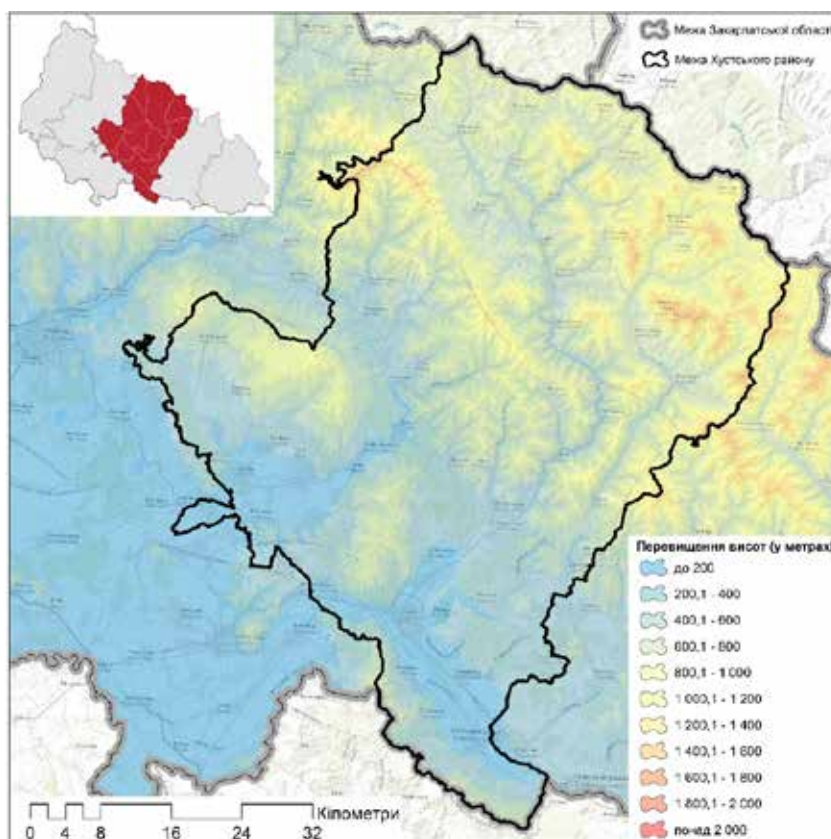
Згідно рекреаційно-туристичного районування Закарпатської області І. Волошина та ін. (2015) Хустський район належить до 2 рекреаційно-туристичних регіонів – північного та центрально-східного [2]. Перший приурочений до гірської місцевості та характеризується домінуванням декількох видів екстремального туризму – пішохідного, лижного, повітряного, спелеологічного, велотуризму та ін. Рівнинна частина району відрізняється суттєво іншою специфікацією рекреаційно-туристичної діяльності, яка тут головним чином зорієнтована на бальнеологію у поєднанні із гастрономічним, етнічним, археологічним та іншими видами туризму із суттєво меншою фізичною активністю. Така структура рекреаційно-туристичного комплексу Хустського району визначена територіальним розподілом ресурсів та рівнем їхнього освоєння. Аналіз свідчить про значне різноманіття рекреаційних об'єктів та ресурсів на території досліджуваного району, які суттєво відрізняються не тільки за походженням, але й за властивостями, рекреаційною ємністю та можливостями використання (рис. 1).

Загалом, рекреаційно-туристичні ресурси доречно аналізувати за основними двома категоріями – природні (гідрологічні, орографічні, ботанічні та ін.) та історико-культурні (сукупність пам'яток матеріальної та духовної культури, які створені у процесі історичного розвитку суспільства на певній території, мають пізнавальну цінність і можуть бути використані для туристичної діяльності) [2, 8]. У результаті систематизації та структуризації інформації про розмі-

щення та особливості рекреаційно-туристичних об'єктів Хустського району за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення нами було розроблено карту точкового розміщення 22 основних рекреаційно-туристичних об'єктів району (рис. 2).

До основних природних рекреаційних ресурсів Хустського району належать орографічні, гідрологічні, лісові, ботанічні та інші рекреаційно-туристичні об'єкти. Орографічні рекреаційно-туристичні ресурси здебільшого є характерними для гірської частини досліджуваного району, зокрема – мальовничі гірські вершини та хребти, які височіють у північній частині Хустського району. Серед них найбільшу атракційність мають гірські масиви Боржави та Вигорлат-Гутинського хребта. Вони характеризуються значним розчленуванням рельєфу та наявністю унікальних локацій, які забезпечують щорічне відвідування даних маршрутів тисячами туристів та відвідувачів. Найбільшу популярність серед них здобула Полонина Боржава, яка вирізняється відносно пологими схилами, транспортною доступністю та наявністю низки туристичних стежок через різні ділянки головного хребта [25].

В цьому регіоні активно розвивається пішохідний туризм переважно у літній період. На території району прокладено ряд маршрутів та шляхів, які забезпечують якісне функціонування туристичної галузі. На масиві Боржава найбільша кількість туристичних потоків зорієнтована в напрямку найвищих вершин – Великий Верх, Гимба, Стій та ін. (рис. 3а).

**Рис. 1. Гіпсометрична карта Хустського району
Закарпатської області**

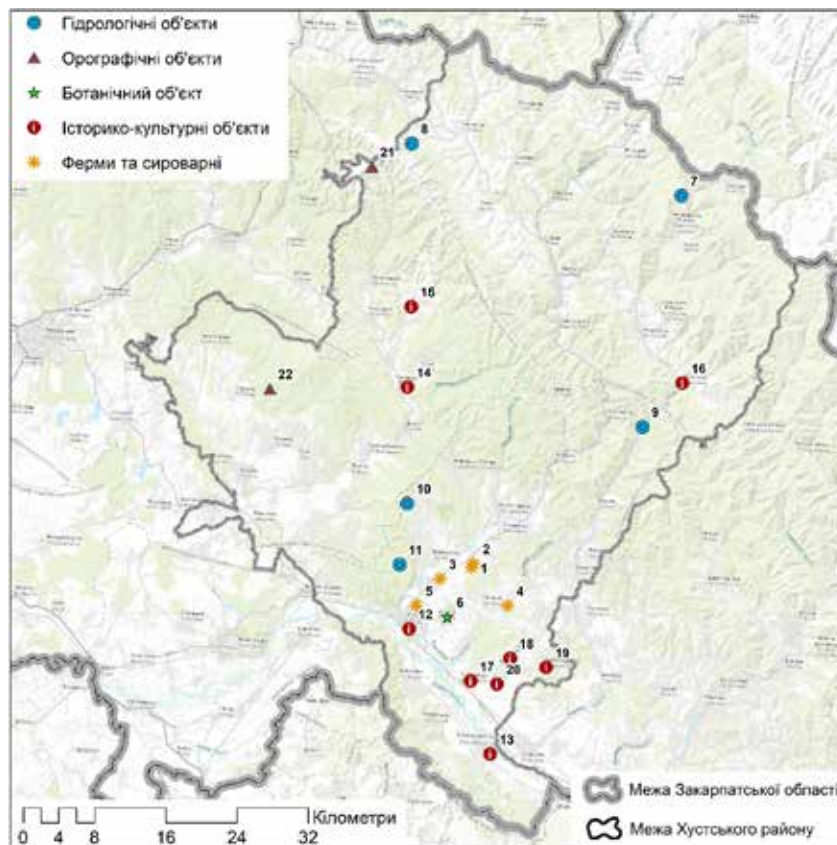

Рис. 2. Карта основних рекреаційно-туристичних об'єктів Хустського району Закарпатської області
Номери об'єктів на карті: 1 – Оленяча ферма, 2 – Равликова ферма, 3 – автентична сироварня «Бараново», 4 – Селиська сироварня, 5 – Страусина ферма, 6 – Долина нарцисів, 7 – озеро Синевир, 8 – водоспад Шипот, 9 – Вільшанське водосховище, 10 – Липовецьке морське око, 11 – водоспад Городилів, 12 – Хустський замок, 13 – Вишківський замок, 14 – Бронівський замок, 15 – кузня-музей «Гамора», 16 – музейний комплекс Колочави, 17 – церква Святого Миколи Чудотворця, 18 – Миколаївська церква, 19 – церква Святої Параскеви, 20 – церква Святого Архистратига Михаїла, 21 – Боржавські полонини, 22 – Смерековий камінь

Рис. 3. Рекреаційні об'єкти Хустського району (фото М. Карабінюка)
а) південні відроги гірського масиву Боржава; б) водоспад Шипот

Важливе значення для розвитку туризму в регіоні також відіграє наявність тут потужного рекреаційного осередку Пилипець, який відомий в якості гірсько-лижного курорту із добре розвинутою логістичною інфраструктурою, а також наявністю цінних природних рекреаційних об'єктів. Зокрема, на північних схилах масиву Боржава також розміщений унікальний гідрологічний об'єкт – водоспад Шипот. Він приурочений до гірського потоку Пилипець, який є притокою річки Рипинка [25]. Він сформувався на основі поперечних виходів потужних пісковикових пластів із незначними прошарками сланців. На сьогодні водоспад є популярним рекреаційно-туристичним об'єктом області, входить до числа найкращих атракцій Закарпаття (рис. 3б).

Інший гірський масив (Вигорлат-Гутинський хребет) характеризується дещо меншим туристичним навантаженням. Він розміщений у західній частині Хустського району та простягається на південь від села Приборжавське в напрямку села Велика Копаня. Його особливістю є те, що він сформований своєрідними вулканічними породами, які також цікаві для організації туристичної діяльності. В центральній частині масиву із вершиною Бужора знаходиться національний природний парк «Зачарований край», що призначений головним чином для охорони букових пралісів та збереження біорізноманіття території [15]. Окрім мальовничих букових лісів та різноманіття ландшафтів, тут розміщена унікальна геологічна споруда та рекреаційно-туристичний об'єкт, що називається Смерековий камінь. Його утворення пов'язане із ерозійною роботою вітру, який впродовж тривалого часу вирізав своєрідні, чудернацькі форми на скелястому піку, що підвищується над покривом букових лісів. Незважаючи на відносно важку доступ-

ність, скельне утворення має високу популярність серед туристів та відвідувачів національного парку [25].

Подібні орографічні рекреаційно-туристичні об'єкти та локації поширені й на інших ділянках Хустського району Закарпатської області, які використовуються для забезпечення рекреації та туризму, відпочинку й дозвілля місцевого населення. Наприклад, до таких об'єктів належить найвища вершина Хустського району – гора Стримба висотою 1719 м н.р.м. Також для туристів та рекреантів добре відомий скельний останець під назвою «Червона скеля» – стрімчак над рікою Ріка [25]. Вона розміщена на східних околицях міста Хуст. Це геологічне утворення отримало свою назву завдяки відслоненню андезитів та андезитових туфів, які інтенсивно озалізнюються та набувають типового кольору вивітрювання. Це скелясте урвище висотою 15 м та довжиною 90-100 м захищене від ерозійного впливу водотоків, а тому визначається тривалою перспективою збереження. Подібні останці у вигляді скель та геологічних утворень поширені на різних ділянках Хустського району, в тому числі в с. Драгово (оголені скелі на березі р. Теремля), с. Велятино (скелі в урочищі «Поточок») та ін.

У структурі рекреаційно-туристичних ресурсів Хустського району особливе місце посідають гідрологічні об'єкти та пам'ятки природи. Окрім вищезгаданого найбільш популярного серед туристів водоспаду Шипот, на території досліджуваного району розміщені ще два водоспади – Городилів та Ніреський [25]. Вони значно поступаються за водністю, але є не менш мальовничими та цікавими. Городилівський водоспад є гідрологічною пам'яткою природи та розташований у водотоці на схилах гірського масиву Тупий.

Рис. 4. Озеро Синевир під час літньої зливи (фото М. Карабінюка)

До найпопулярніших гідрологічних рекреаційних об'єктів Хустського району безперечно належить озеро Синевир (рис. 4). Воно є найбільшим гірським озером в Українських Карпатах та Україні загалом, яке сформувалося у результаті зсуву із гори Красна. На сьогодні воно знаходиться на висоті 989 м н.р.м. із максимальною глибиною близько 24 м. В умовах гірського рельєфу та прохолодного літа вода озера слабо прогрівається, за виключенням невеликої товщі поверхневого шару води глибиною 1-2 м [25]. Синевир є однією із основних візитівок Закарпатської області, а тому щорічно його відвідують тисячі туристів та рекреантів. У результаті значного коливання води в озері у його центральній частині систематично виринає невеликий острів [25].

На території Хустського району знаходиться ще низка озер різного типу, походження та можливостей рекреаційного освоєння. Наприклад, тут розміщені озера Репинне, Віта, Шаянське, Липовецьке та ін. Особливістю останнього, яке ще називають морським оком, є його вулканічне походження та потужне підземне живлення з великих глибин [25]. Інші озера в селі Данилово та Олександрівка – солоні, і є цінними рекреаційними ресурсами для регіону.

Чи не найбільшим природним багатством Хустського району є мінеральні води. Основою для формування різних типів мінеральних вод були морські води древніх басейнів седиментації й атмосферні опади, надходження яких у водомісткі горизонти відбувається і тепер. Частина мінеральних вод утворилась при змішуванні двох основних генетичних типів підземних мінеральних вод. Наслідками процесів перетворення та метаморфізації вод стали вилуговування водомістких порід, збагачення термометаморфічною вуглекислою, біогенними газами, сульфідами, мікрокомпонентами та їх концентрація. Все це зумовило утворення широкою гами мінеральних вод різних типів. Вони активно використовуються для лікування та оздоровлення.

Іншою складовою рекреаційно-туристичних ресурсів Хустського району є різні об'єкти історико-культурної спадщини. Тривала та багата історія району залишила помітний відбиток в культурі та архітектурі краю, тому ми не претендуємо на вичерпний аналіз цих об'єктів, а концентруємо увагу на найважливіших із них. Відтак, основним адміністративним та історико-культурним центром району є місто Хуст. Місто вирізняється багатоманітністю історико-культурною та архітектурною спадщиною, що формувалася протягом століть. Центральною пам'яткою міста є Хустський замок, збудований у XIV столітті, який служив оборонною фортецею та осередком адміністративного управління. Хуст також відомий сакральними спорудами, зокрема реформатською церквою XVI століття (зразок середньовічної архітектури з готичними елементами).

Місто має значне етнокультурне розмаїття, що відображається у традиціях, ремеслах та фольклорі місцевого населення. Роль Хуста в історичних подіях, зокрема проголошенні Карпатської України 1939 року, підкреслює його значення як важливого історичного центру. Сьогодні історико-культурна спадщина міста

є основою для розвитку пізнавального туризму та збереження регіональної ідентичності [12]. До найбільш відомих пам'яток архітектури міста належать:

- Хустський замок – руїни середньовічної фортеці XIV століття, розташованої на горі, яка є символом міста;
- Реформатська церква – храм XVI століття, побудований у готичному стилі, згодом частково перебудований;
- Костел Святого Стефана – католицький храм, що вирізняється своєю історичною та архітектурною цінністю;
- Синагога – історична споруда, яка свідчить про багатокультурну спадщину міста;
- Міська ратуша – будівля XIX століття, що зберегла архітектурні риси періоду Австро-Угорщини;
- Палац графів Шенборнів – історична будівля, пов'язана з аристократичною історією регіону (знаходиться неподалік).

Ці та інші об'єкти є важливими елементами культурного надбання Хуста та туристичними атракціями регіону.

На території Закарпатської області наявні унікальні історико-культурні пам'ятки, до яких в першу чергу належать свідки історії становлення етнічних рис регіону – середньовічні замки. Із 12 середньовічних замків Закарпаття на території Хустського району знаходиться 3 – Хустський (XI-XVIII ст.), Вишківський (XIII-XIV ст.) та Бронівський (XIII-XIV ст.) [21]. Хустський замок збудовано у 1191 р. угорськими королями, який згодом стає осередком важких поєдинків із монголо-татарами, турецькими та іншими військами. Значна частина фортеці згоріла у 1766 р. у результаті влучання блискавки у порохову вежу, що спричинило значне руйнування [12]. Бронецький замок є найменш відомим та вивченим, однак є цікавим об'єктом археологічного туризму. Перші згадки про фортецю датуються 1273 р., а останні за часів короля Ендре III, після чого було втрачено лік часу та дату його знищення. Основна функція Вишківського замку призначалася для контролю за водами р. Тиса та маршрути проходження товару із солотвинських копалень [21]. На сьогодні це цікавий історико-культурний об'єкт, що вкритий таємницями.

Особливе значення для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності мають музеї та подібні історико-культурні експонатні виставки. Територія Хустського району характеризується значною кількістю музеїв різного характеру, що свідчить про багатство регіону. У гірській частині району своєрідним центром музейної справи є село Колочава, в якому функціонують 10 музеїв закритого та відкритого типу. Найвідомішими з них є: Скansen «Старе село», Колочавська вузькоколія, Колочавський бокораш, Музей-меморіал воїнам-інтернаціоналістам, Лінія Арпада, Музей Івана Ольбрахта та інші [14].

Також цікавим рекреаційно-туристичним об'єктом є кузня-музей «Гамора» в селі Лисичево. Вона – єдина діюча кузня в Україні водного типу. Це історична XVIII століття, яка збережена на сьогодні в допустимому

стані, що дозволяє організовувати показову роботу. До подібних об'єктів історико-культурного характеру також належать давні дерев'яні церкви в селах Сокириниця, Крайниково, Данилово та Олександрівка Хустського району, які побудовані в готичному стилі [22].

Сучасний етап розвитку рекреаційно-туристичної діяльності на території Хустського району вимагає особливих підходів, що поєднують традиційні види рекреації та туризму із новими, сучасними трендами. Відтак місто Хуст та його околиці із найкращою інфраструктурою інтенсивно розвиваються з точки зору розширення рекреаційно-туристичних послуг. На сьогодні тут створено низку унікальних господарських об'єктів, які спеціалізуються на розведенні екзотичних тварин, утриманні різноманітних свійських тварин із можливістю контактної взаємодії для рекреантів та туристів, виготовленні крафтових виробів та делікатесів. Зокрема, в радіусі 2-3 км від м. Хуст функціонують унікальні рекреаційно-туристичні об'єкти – Оленяча ферма, Равликова ферма, Страусина ферма, автентична сироварня «Бараново» та Селиська сироварня. Також Хустський район відомий своєю природною красою, тут є багато можливостей для відпочинку на природі, таких як піші прогулянки, катання на лижах, рафтинг. Гірська місцевість регіону забезпечує унікальне середовище існування для різноманітних видів рослин і тварин, включаючи ведмедів, вовків і рисей.

Різнноманітність природних та історико-культурних рекреаційних об'єктів забезпечують розвиток рекреаційно-туристичної діяльності в Хустському районі в рамках сформованої на сьогодні ситуації в країні. Цей розвиток також стосується об'єктів та елементів інфраструктури Хустського району. До інфраструктури рекреаційно-туристичного комплексу належать об'єкти, що забезпечують комфорт і доступність для відпочинку та подорожей. Це транспортні мережі (дороги, залізниці, аеропорти), заклади розміщення (готелі, кемпінги, санаторії) та об'єкти харчування (ресторани, кафе). Також до інфраструктури належать рекреаційні заклади (парки, спортивні комплекси) та інформаційно-сервісні центри, що сприяють організації туристичної діяльності.

На території Хустського району також діє десятки готелів та закладів, при яких функціонують ресторани та зали відпочинку. До найпопулярніших серед відвідувачів готелів із статусом юридичної особи належать «Prince», «Премє'ра», «Фокус», «MicheLLe's», «Купецкий Двір», «V&P», «Карпати» та «Атлант» [5]. Усі зазначені заклади забезпечені доступом до мережі інтернет та місцем для паркування приватних автомобілів, що є важливими складовими забезпечення якісного обслуговування гостей в умовах активних подорожей чи короткочасної поїздки регіоном.

Характерною рисою Хустського району є значне поширення мінеральних та термальних вод, які знаходяться в основі бальнеологічного компоненту рекреаційно-туристичного комплексу. Наріжний камінь цих бальнеологічних ресурсів району формують 4 родовища мінеральних вод різних груп: Шаянське, Драгівське, Тисянське та Тербянське. На території дослі-

джуваного району також відомі багаточисельні точкові водопроями мінеральних вод, що становить в загальній сумі 49 свердловин та 42 джерела [17]. Найпоширенішими є хлоридні натрієві води та розсоли. Мінеральні води району загалом можна використовувати для повсякденного пиття, а також для лікування у вигляді приймання ванн та купання в басейнах. Також їх можна використовувати для інгаляцій та виготовлення лікувальних солей. На сьогодні тільки 3 види мінеральних вод (Хижанська, Шаянська та Драгівська) використовуються на розлив та подальшого споживання у пляшках.

На основі мінеральних та термальних вод на території Хустського району сформувалася потужна рекреаційно-туристична інфраструктура з бальнеологічним напрямком. Основними бальнеологічними об'єктами району є санаторії та оздоровчі заклади. Найбільшим із них є ДП «Санаторій Шаян» ПрАТ лікувально-оздоровчих закладів профспілок України (ЛОЗПУ). Курорт «Шаян» розміщений біля підніжжя гір великого, середнього та малого Шаяна на лівому березі р. Тиси. Схили гір вкриті буком, сосною та грабом. Основним фактором ефективного лікування на базі санаторію є наявність ряду джерел мінеральних вод із різними мікроелементами, що характерні для вод «Нарзан», «Боржомі», «Ссентуки 4,17» та ін.

Комплекс «Трембіта» у селі Велятино пропонує лікування та оздоровлення за допомогою мінеральних вод, грязетерапії, масажів, магнітотерапії, галотерапії та інших сучасних процедур, спрямованих на відновлення функцій органів дихання, опорно-рухового апарату та обміну речовин. Готель «Лісова Казка» надає умови для гармонійного відпочинку, пропонує закриту територію серед лісів, басейни, парні, мінеральні бювети та доступ до зимових гірськолижних трас з повним комплексом послуг. Готельно-оздоровчий комплекс «Жива Вода» у селищі Міжгір'я та туристично-оздоровчий табір «Зачарована долина» біля м. Іршава забезпечують різноманітні можливості для релаксації, включаючи соляні кімнати, сауни, чани з мінеральною водою та мальовничі локації поблизу природних заказників [24]. Санаторій «Боржава» у селі Довге поєднує лікувальні фактори гірського клімату, кришталево чисте повітря та спокійний відпочинок на березі однойменної річки.

Розвиток рекреаційно-туристичного комплексу та покращення якості надання послуг в галузі можливий за умови визначення проблемних аспектів, стримуючих негативних чинників на рекреаційно-туристичну діяльність. Її ефективна реалізація можлива в умовах гармонійного поєднання ресурсних та економіко-інфраструктурних факторів. Найбільшою проблемою рекреаційно-туристичної діяльності Хустського району є повільна та затяжна модернізація туристичної та господарської інфраструктури, яка відбувається без систематичного підходу та планової основи. Ситуативні покращення на окремих елементах інфраструктури не здатні вплинути на загальне якісне покращення в галузі. Ці проблеми також стосуються дуже поганого стану транспортної інфраструктури – незадовільний стан

автомобільних доріг, відсутність твердого покриття на значній частині відрізків доріг до цінних рекреаційних об'єктів, відсутність туристичної інфраструктури загального користування за межами охоронних територій чи об'єктів заповідання тощо.

Важливим аргументом для потенційного розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в Хустському районі є наявність значної кількості неосвоєних рекреаційних та туристичних ресурсів. У тому числі й базових – бальнеологічних ресурсів. Важливим напрямком оптимізації і розвитку рекреаційно-туристичної галузі в Хустському районі є ширше залучення до діяльності природоохоронні об'єкти, які визначаються високим рекреаційним потенціалом завдяки забезпеченості головно лісовими, орографічними та фауністичними ресурсами. На території досліджуваного нами Хустського району розміщено низка природоохоронних об'єктів найвищого рівня заповідання, зокрема – Карпатський біосферний заповідник, Національний природний парк «Синевир», Національний природний парк «Зачарований край» та декілька заповідник урочищ і заказників загальнодержавного та місцевого рівнів.

Для ефективної реалізації рекреаційно-туристичної діяльності в Хустському районі першочергово необхідно оновити дані та картографічні матеріали рекреаційних зон всіх природоохоронних об'єктів не лише району, а й Закарпаття загалом. Також відчувається гостра потреба удосконалення і розробки нових туристичних маршрутів, а також їх маркування на місцевості та створення цифрових моделей за допомогою сучасних геоінформаційних технологій.

Висновки. У результаті проведеного дослідження вперше систематизовано інформацію та проаналізовано сучасний стан і структуру рекреаційно-туристичного комплексу Хустського району як розширеної у своїх межах одиниці адміністративно-територіального устрою Закарпатської області, а також проаналізовано характер розміщення та особливості основних рекреаційно-туристичних об'єктів. На основі опрацювання та систематизації даних у спеціалізованому програмному середовищі ArcGIS розроблено карту основних рекреаційно-туристичних ресурсів Хустського району Закарпатської області, яка належить до основних результатів нашого дослідження.

Особливістю досліджуваного нами району є унікальне поєднання цінних природних та історико-культурних об'єктів, з яких незначна частина активно використовується в рекреаційно-туристичній діяльності.

До основних та найбільш атраційних рекреаційно-туристичних об'єктів Хустського району на сьогодні належать гірські масиви Боржава та Вигорла-Гутинський хребет з системою вершин (Великий Верх, Гимба, Стій, Бужора, Стримба та ін.), а також озеро Синевир та водоспад Шипот. Вони відображені на всіх паперових та цифрових туристичних картах, а відвідування цих об'єктів включено до програми найпопулярніших туристичних турів в цьому регіоні. З точки зору рекреаційно-туристичного освоєння, до найперспективніших природних об'єктів досліджуваного району належать озеро Репинне, Віта, Шаянське та Липовецьке, Городилівський водоспад та своєрідні геологічні утворення (останці) в долині р. Тиса. Особливою категорією рекреаційно-туристичних ресурсів Хустського району є історико-культурні об'єкти, різноманіття та унікальність яких тут пов'язана з етно-культурними особливостями краю та історичними факторами. Зокрема, тут розміщені унікальні залишки середньовічного замку, церкви в готичному архітектурному стилі, костели, а також низка інших архітектурних пам'яток багатокультурної спадщини району.

В умовах війни та збільшення кількості постраждалих важливим напрямком розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в Хустському районі є лікувально-оздоровчий та реабілітаційний туризм, що пов'язано із наявністю унікальних бальнеологічних ресурсів в районі – мінеральних та термальних вод. Їх використання лежить в основі функціонування курортів та санаторіїв, із яких на сьогодні серед відвідувачів найбільшою популярністю вирізняються санаторії «Шаян», «Трембіта», «Жива Вода», «Боржава» та ін.

На сьогодні відчувається гостра потреба у покращенні інфраструктури Хустського району, вдосконаленні і розробці нових тут туристичних маршрутів, а також їх маркуванні на місцевості та цифровізації за допомогою сучасних геоінформаційних технологій. Цей крок може супроводжуватися розширенням рекреаційно-туристичного освоєння території об'єктів природо-заповідного фонду Закарпатської області та району зокрема. Подальша інвентаризація природних ресурсів та різноманітних рекреаційно-туристичних об'єктів може лягти в основу нових туристичних маршрутів, а якісна оцінка та оптимізація системи використання бальнеологічних ресурсів потенційно визначають перспективи впровадження різноманітних реабілітаційних програм для населення та військових в умовах повоєнної відбудови країни.

Література:

1. Бліщук К. М. Сталий розвиток територіальних громад в контексті децентралізаційних змін. *Економічний простір*. 2024. № 190. С. 104–107. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-19>
2. Волошин І., Ненько К., Щурокова Р. Туристично-рекреаційний потенціал Закарпаття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія*. 2015. № 1. С. 124–131.
3. Габчак Н. Ф., Дубіс Л. Ф., Мельник А. В., Чир Н. В. Екологічний туризм на природоохоронних територіях Закарпатської області : монографія. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2018. 392 с.
4. Гілецький Й. Водоспади Українських Карпат як об'єкти пізнавального туризму. *Географія та туризм*. 2013. Т. 26. С. 109–122.

5. Грабар М. В., Пригара О. В., Кашка М. Ю. Туристичний потенціал Хустського району Закарпатської області: перспективи післявоєнного розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 4. С. 1–6.
6. Гринів Л. С., Славів Р. В. Особливості інвестиційного забезпечення рекреаційного комплексу Закарпаття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2011. Вип. 2 (34). С. 20–26.
7. Гуцуляк Г. Д., Гуцуляк Ю. Г. Система збалансованого землеволодіння і природокористування в об'єднаних територіальних громадах та принципи її формування. *Збалансоване природокористування*. 2023. № 1. С. 12–17. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.1.2023.278533>
8. Карабінюк М. М., Буряник О. О., Роман Л., Карабінюк Я. В. Рекреаційно-туристична діяльність у Карпатському біосферному заповіднику: динаміка, сучасний стан та проблеми розвитку. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. 2021. № 35. С. 115–130. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-4224-2021-35-11>
9. Карабінюк Я. В., Карабінюк М. М. Соціальне здоров'я та критичні загрози: рекреація та туризм як перспективна форма реабілітації населення. *Географія та туризм : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди* (м. Харків, 28 лютого 2024 р.). Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2024. С. 326–331.
10. Карпатський біосферний заповідник. Офіційна сторінка. URL: <https://kbz.in.ua/> (дата звернення 20.01.2025 р.).
11. Карта адміністративно-територіального устрою Закарпатської області. URL: <https://zakarpat-rada.gov.ua/zakarpatyu/adm-ter-podil/> (дата звернення: 23.01.2025 р.).
12. Коваль О. Пам'ятки та місця міста Хуст, які варто побачити. URL: <https://tourinform.org.ua/chust-travel> (дата звернення 21.02.2025 р.).
13. Кравчук Я., Зінько Ю., Хомин Я., Шевчук О. Проектований геопарк «Вулканічні Карпати». *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2012. Вип. 40(2). С. 30–43.
14. Музеї в Колочаві. Інформаційно-туристичний ресурс karpaty.info. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/zk/kh/kolochava/museums/> (дата звернення 20.02.2025 р.).
15. Національний природний парк «Зачарований край». Офіційна сторінка. URL: <https://zacharovanyikrai-park.in.ua/> (дата звернення 20.01.2025 р.).
16. Пилипович О., Осійська О. Вплив об'єктів сільського туризму на компоненти довкілля Хустського району Закарпатської області. *Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат та прилеглих територій: мат. доп. XIII наук.-прак. семінару за міжнародної участі, присвяченого 85-річчю проф. Я. Кравчука*. Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС, 2023. С. 118–122.
17. Поп С. С. Природні ресурси Закарпаття. 3-є вид., допов. Ужгород: «Карпати», 2009. 340 с.
18. Рожі Т. А. Врахування ландшафтної структури територій громад для раціонального природокористування. *Ландшафтознавство*. 2023. № 4(2). С. 85–91. DOI: <https://doi.org/10.31652/2786-5665-2023-4-85-91>
19. Славів Р. В., Лета В. В., Чиняк В. В. Аналіз динаміки відвідувачів малих та середніх готельних підприємств Закарпатської області в кризових умовах. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 67. С. 149–155. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure67-26>
20. Статистична інформація. Головне управління статистики в Закарпатській області. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 10.12.2024 р.).
21. ТОП-30 туристичних «родзинок» Закарпаття (КАРТА). URL: <https://zak.depo.ua/ukr/zak/top-30-turistichnih-rodzinok-zakarpatya-karta--16012016100300> (дата звернення 21.02.2025 р.).
22. Церкви Закарпаття у готичному стилі – унікальні: аналогів в Україні немає. URL: <https://uzhgorod.net.ua/news/92815> (дата звернення 16.02.2025 р.).
23. Чиняк В. В. Огляд впливу динаміки туристичних потоків на наповненість готельних підприємств Закарпатської області в період 2018-2020 рр. *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*. 2021. Вип. 3. С. 61–67. DOI: <https://doi.org/10.36477/tourismhospce-3-9>
24. Шандор Ф. Ф., Мінкович І. М. Бальнеологічний туризм. Туристичний маршрут «Мінеральні води Закарпаття» (Ужгород-Плоске-Поляна-Голубине-Свалява-Неліпино-Шаян-Драгово-Сойми-Келечин). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2015. Вип. 1 (45). С. 152–156.
25. Шарга М., Легош В., Карабінюк М. Природні рекреаційні ресурси Хустського району Закарпатської області. *Challenges and problems of modern science: Proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference*. London: WOC, 2024. P. 1140–1142. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14547859>
26. Шука Г., Ковальська Л. Подієвий туризм в Закарпатті: інвентаризація фестивалів. *Краєзнавство*. 2023. № 3-4 (124-125). С. 98–106.
27. Alderton A., Aitken Z., Hewitt B., Dearn E., Badland H. Characteristics of geographic environments that support the health and wellbeing of young people with disability: A scoping review. *Social Science and Medicine*. 2025. Vol. 370. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2025.117842>
28. Bieloborodova M. V., Bezuhla L. S., Hladoshchuk O. G. Recreation and Rehabilitation Clusters in Ukraine: Balanced Spatial Organization. *Rehabilitation and Recreation*. 2024. Vol. 18, Issue 4. P. 107–118. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2024.18.4.11>
29. Kozhukhivska R., Sakovska O., Konieczny G., Kolisnichenko P., Kovalenko L., Naherniuk D. Peculiarities of Tourism and Recreational Activities in Ukraine: Economic and Managerial Aspects. *Studies in Systems, Decision and Control*. 2024. Vol. 515. P. 209–218. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-48479-7_19
30. Onyshchenko M., Ostroukh V., Lepetiuk V., Pidlisetska I. Creation of Tourist Maps Series as a Type of Regional System Tourism Mapping. *Cartographic Journal*. 2022. Vol. 59, Issue 1. P. 69–82. DOI: <https://doi.org/10.1080/00087041.2021.1937827>

31. Tsaryk L., Kuzyshyn A., Tsaryk P. Selected aspects of ecological dimensions of ecotourism development in the networks of national natural and regional Landscape Parks of Ukraine. *Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska. Sectio B.* 2021. Vol. 75. P. 161–181. DOI: <https://doi.org/10.17951/B.2020.75.0.161-181>

References:

1. Blishchuk, K. (2024). Stalyi rozvytok terytorialnykh hromad v konteksti detsentralizatsiinykh zmin [Sustainable development of territorial communities in the context of decentralization changes]. *Economic Space*, 190, 104–107. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-19> [in Ukrainian].
2. Voloshyn, I., Nenko, K., & Shchurokova, R. (2015) Turystychno-rekreatsiinyi potentsial Zakarpattia [The Tourist-Recreational potential of the Zakarpattia Region]. *Scientific Notes Ternopil National Volodymyr Hnatyuk Pedagogical University. Series: Geography*, 1, 124–131 [in Ukrainian].
3. Habchak, N. F., Dubis, L. F., Melnyk, A. V., & Chyr, N. V. (2018). Ekolohichniy turyzm na pryrodokhoronnykh terytoriakh Zakarpatskoi oblasti: monohrafiia [Ecological tourism in the protected areas of the Transcarpathian Region: a monograph]. Uzhhorod : UzhNU Publishing House “Hoverla” [in Ukrainian].
4. Hiletskyi Y. (2013). Vodospady Ukrainskykh Karpat yak obiekty piznavalnoho turizmu [Waterfalls of the Ukrainian Carpathians as objects of cognitive tourism]. *Geography and Tourism*, 26, 109–122 [in Ukrainian].
5. Hrabar, M. V., Pryhara, O. V., & Kashka, M. Yu. (2022). Turystychnyi potentsial Khustskoho raionu Zakarpatskoi oblasti: perspektyvy pisliavoiennoho rozvytku [Tourist Potential of Khust District of Transcarpathian Region: Prospects for Post-war Development]. *Problems of modern transformations. Series: economics and management*, 4, 1–6 [in Ukrainian].
6. Hryniv, L. S., & Slavik, R. V. (2011). Osoblyvosti investytsiynoho zabezpechennia rekreatsiynoho kompleksu Zakarpattia [Features of investment support for the recreational complex of Transcarpathia]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Economics*, 2(34), 20–26 [in Ukrainian].
7. Hutsulyak, G. D. & Hutsulyak, Y. G. (2023). Systema zbalansovanoho zemlevolodinnia i pryrodokorystuvannia v obiednanykh terytorialnykh hromadakh ta pryntsypy yoi formuvannia [The system of balanced land ownership and environmental management in united territorial communities and the principles of its formation]. *Balanced nature management*, 1, 12–17. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.1.2023.278533> [in Ukrainian].
8. Karabiniuk, M., Burianyk, O., Roman, L., & Karabiniuk, Y. (2021). Rekreatsiino-turystychna diialnist u Karpatskomu biosfernomu zapovidnyku: dynamika, suchasnyi stan ta problemy rozvytku [Recreational and Tourist activities in the Carpathian Biosphere Reserve: Dynamics, Current State and Development Problems]. *Man and Environment. Issues of Neoecology*, 35, 115–130. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-4224-2021-35-11> [in Ukrainian].
9. Karabiniuk, M., & Karabiniuk, Y. (2024). Sotsialne zdorovia ta krytychni zahrozy: rekreatsiia ta turizm yak perspektyvna forma reabilitatsii naseleння [Social health and critical threats: recreation and tourism as a promising form of rehabilitation]. In *Geography and Tourism: Materials of the VII All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University* (pp. 326–331). Kharkiv : H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University [in Ukrainian].
10. Karpatskyi biosfernyi zapovidnyk. Ofitsiina storinka [Carpathian Biosphere Reserve. Official website]. URL: <https://kbz.in.ua/> (Accessed: 20.01.2025) [in Ukrainian].
11. Karta administratyvno-terytorialnoho ustroiu Zakarpatskoi oblasti [Map of the administrative and territorial structure of the Transcarpathian Region]. URL: <https://zakarpattya.gov.ua/zakarpattya/adm-ter-podil/> (Accessed: 23.01.2025) [in Ukrainian].
12. Koval, O. (2018). Pamiatky ta mistia mista Khust, yaki varto pobachyty [Sights and places of Khust worth seeing]. URL: <https://tourinform.org.ua/chust-travel> (Accessed: 21.02.2025) [in Ukrainian].
13. Kravchuk, Ya., Zinko, Yu., Khomyn, Ya., & Shevchuk, O. (2012). Proektovanyi heopark «Vulkanichni Karpaty» [The Volcanic Carpathians Geopark is being designed]. *Visnyk of the Lviv University. Series Geography*, 40(2), 30–43 [in Ukrainian].
14. Muzei v Kolochavi [Museums in Kolochava]. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/zk/kh/kolochava/museums/> (Accessed: 20.02.2025) [in Ukrainian].
15. Natsionalnyi pryrodnyi park «Zacharovanyi krai». Ofitsiina storinka [National Nature Park «Zacharovanyi krai». Official website]. URL: <https://zacharovanyikrai-park.in.ua/> (Accessed: 20.01.2025) [in Ukrainian].
16. Pylypovych, O., & Osiiska, O. (2023). Vplyv obektiv silskoho turizmu na komponenty dovkilia Khustskoho raionu Zakarpatskoi oblasti [The impact of rural tourism facilities on environmental components in Khust District of Transcarpathian Region]. In *Problems of geomorphology and paleogeography of the Ukrainian Carpathians and adjacent territories: Proceedings of the XIII scientific and practical seminar with international participation, dedicated to the 85th anniversary of Prof. Y. Kravchuk* (pp. 118–122). Lviv: HALYCH PRESS [in Ukrainian].
17. Pop, S. S. (2009). Pryrodni resursy Zakarpattia. 3-ye vyd., dopov. [Natural resources of Transcarpathia. 3rd edition, supplemented]. Uzhhorod: «Karpaty» [in Ukrainian].
18. Rozhi, T. (2023). Vrakhuвання landshaftnoi struktury terytorii hromad dlia ratsionalnoho pryrodokorystuvannia [Accounting of the landscape structure of community territories for rational nature use]. *Landscape Science*, 4(2), 85–91. DOI: <https://doi.org/10.31652/2786-5665-2023-4-85-91> [in Ukrainian].
19. Slavik, R. V., Leta, V. V., & Chyniak, V. V. (2022). Analiz dynamiky vidviduvachiv malykh ta serednikh hotelnykh pidpriemstv Zakarpatskoi oblasti v kryzovykh umovakh [Analysis of the dynamics of visitors to small and medium-sized hotel enterprises in the Transcarpathian Region in crisis conditions]. *Market Infrastructure*, 67, 149–155. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure67-26> [in Ukrainian].
20. Statystychna informatsiia. Holovne upravlinnia statystyky v Zakarpatskii oblasti [Statistical information. Main Department of Statistics in the Transcarpathian region]. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/> (Accessed: 10.12.2024) [in Ukrainian].

21. TOP-30 turystychnykh «rodzynok» Zakarpattia (KARTA) [TOP-30 tourist highlights of Transcarpathia (MAP)]. URL: <https://zak.depo.ua/ukr/zak/top-30-turystichnih-rodzynok-zakarpattya-karta--16012016100300> (Accessed: 21.02.2025) [in Ukrainian].
22. Tserkvy Zakarpattia u hotychnomu styli – unikalni: analohiv v Ukraini nemaie [Transcarpathian churches in the Gothic style are unique: there are no analogues in Ukraine]. URL: <https://uzhgorod.net.ua/news/92815> (Accessed: 16.02.2025 p.) [in Ukrainian].
23. Chyniak, V. (2021). Ohliad vplyvu dynamiky turystychnykh potokiv na napovnenist hotelnykh pidpriemstv Zakarpatskoi oblasti v period 2018-2020 rr [Overview of the influence of dynamics of tourist flows on the fullness of hotel enterprises of the Transcarpathian Region in the period 2018-2020]. *Tourism and Hospitality Industry in Central and Eastern Europe*, 3, 61-67. DOI: <https://doi.org/10.36477/tourismhospcee-3-9> [in Ukrainian].
24. Shandor, F. F., & Minkovych, I. M. (2015). Balneolohichniy turizm. Turystychnyi marshrut «Mineralni vody Zakarpattia» (Uzhhorod-Ploske-Poliana-Holubynne-Svaliava-Nelipyno-Shaian-Drahovo-Soimy-Kelechyn) [Balneological tourism. Tourist route «Mineral Waters of Transcarpathia» (Uzhhorod-Ploske-Polyana-Holubynne-Svalyava-Nelipyno-Shayan-Dragovo-Soimy-Kelechyn)]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Economics*, 1 (45), 152–156 [in Ukrainian].
25. Sharha, M., Lehos, V., & Karabiniuk, M. (2024). Pryrodni rekreatsiini resursy Khustskoho raionu Zakarpatskoi oblasti [Natural recreational resources of Khust District of Transcarpathian Region]. In *Challenges and problems of modern science: Proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference* (pp. 1140–1142). London : WOC [in Ukrainian].
26. Shchuka, H., & Kovalska, L. (2023). Podiiyevyi turizm v Zakarpatti: inventaryzatsiia festyvaliv [Event tourism in Zakarpattia: an inventory of festivals]. *Local Lore Studies*, 3-4 (124-125), 98–106 [in Ukrainian].
27. Alderton, A., Aitken, Z., Hewitt, B., Dearn, E., & Badland, H. (2025). Characteristics of geographic environments that support the health and wellbeing of young people with disability: A scoping review. *Social Science and Medicine*, 370. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2025.117842>.
28. Bieloborodova, M. V., Bezuhla, L. S., & Hladoshchuk, O. G. (2024). Recreation and Rehabilitation Clusters in Ukraine: Balanced Spatial Organization. *Rehabilitation and Recreation*, 18(4), 107–118. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2024.18.4.11>.
29. Kozhukhivska, R., Sakovska, O., Konieczny, G., Kolisnichenko, P., Kovalenko, L., & Naherniuk, D. (2024). Peculiarities of Tourism and Recreational Activities in Ukraine: Economic and Managerial Aspects. *Studies in Systems, Decision and Control*, 515, 209–218. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-48479-7_19.
30. Onyshchenko, M., Ostroukh, V., Lepetiuk, V., & Pidlisetska, I. (2022). Creation of Tourist Maps Series as a Type of Regional System Tourism Mapping. *Cartographic Journal*, 59(1), 69–82. DOI: <https://doi.org/10.1080/00087041.2021.1937827>.
31. Tsaryk, L., Kuzyshyn, A., & Tsaryk, P. (2021). Selected aspects of ecological dimensions of ecotourism development in the networks of national natural and regional Landscape Parks of Ukraine. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio B.*, 75, 161–181. <https://doi.org/10.17951/B.2020.75.0.161-181>.